

Kocaeli **ilahiyat** Dergisi

ISSN: 2564-677X

Kocaeli Theology Journal

BİR EĞİTİM METODU OLARAK KUR'AN-I KERİM'DE DARBİMESELLER

PROVERBS IN THE QUR'AN AS AN EDUCATIONAL METHOD

Mehmet MÜFTÜOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Orcid: 0000-0002-7560-4867

mehmetmuftoglu@trakya.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 12 Kasım 2020 / 12 November 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 8 Aralık 2020 / 8 December 2020

Yayın Tarihi / Published: 27 December 2020 / 27 December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2020

Cilt / Volume: 4 Sayı / Issue: 2, Sayfa / Pages: **295-312**

Cite as / Atıf: Müftüoğlu, Mehmet. "Bir Eğitim Metodu Olarak Kur'an-ı Kerim'de Darbimeseller [Proverbs in the Qur'an as an Educational Method]. Kocaeli İlahiyat Dergisi- Kocaeli Theology Journal 4/2

(Aralık/December 2020), **295-312**

Öz

Allah (c.c) Kur'an-ı Kerim'de mesajlarını kullarına iletmek için, onların fitratına uygun bazen kıssalarla, bazen rol model göstermek suretiyle, bazen ikna yoluyla ve evrensel eğitim metotlarında da kullanılan çeşitli metotlarla insanlara bildirmiştir. Bunlardan bir tanesi de temsili anlatım olan “darbimesel” metodudur. Darbimesel, anlaşılması güç, ancak mantıklı olan bir durumu, daha belirgin ve çok bilinen benzeri ile duygusal bir biçimde insana açıklayan ve aklın da kolayca kabul edebileceği bir metottur. İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu metodu sıkça kullanmıştır. Etkili bir eğitim metodu olarak düşünülen temsili anlatım metodunun günümüz din eğitimcileri tarafından da kullanılması son derece önemlidir. Çalışmanın amacı bir eğitim metodu olarak Kur'an-ı Kerim'deki darbimeselleri incelemek ve bu konuda bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktır.

Kur'an-ı Kerim'in eğitim metotları, darbimesel kavramının mahiyeti, Kur'an-ı Kerim'de darbimesellerin gayesi ve çeşitlerini kapsayan çalışmamız başta Kur'an tefsirleri olmak üzere konuyla ilgili literatürlerin taranmasıyla yürütülecektir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kur'an, Metot, Darbimesel

Proverbs in the Qur'an as an Educational Method

Abstarct

In the Qur'an, Almighty Allah shows the role model in some cases, sometimes in a suitable way, sometimes through persuasion and in universal methods of education to convey his messages to His servants. One of them is the “proverb” method which is a representative expression. The Proverb is a method that hard to understand but makes a sensible situation more clear and explains it to people in a sentimental way. The Prophet of Islam Muhammad used this method frequently. It is important to use the proverb method which is considered as an effective education method by the religious educators. This study aims to analyze and contribute further studies in this subject the types and goals of proverbs in the Qur'an-i Kerim as a method of religious education.

The study that includes the methods of the Qur'an-i Kerim, quality of the proverb method, the types and goals of the proverbs in the Qur'an-i Kerim will be carried out by searching the related literature, especially the Qur'anic commentaries.

Keywords: Religious Education, Quran, Method, Impulsive

Giriş

İnsanlar ve inananlar için hak ile batılı, hayır ile şerri açıklayan bir rehber olan Kur'an-ı Kerim, muhtevası, edebi üslubu itibariyle eşsiz bir kitaptır. Âyetleri akıl sahipleri tarafından tedebbür edilsin, yani derinlemesine düşünölsün diye indirilen Kur'an-Kerim'de Yöce Allah, iletmek istediği mesajlarını bazen kıssalarla, bazen rol model göstermek suretiyle, bazen ikna yoluyla ve evrensel eğitim metotlarında da kullanılan çeşitli metotlarla insanlara bildirmiştiir. Bunlardan bir tanesi de darbimeselle anlatımdır. Bir başka ifadeyle, anlaşılması güç bir durumu, daha belirgin ve çok bilinen benzeri ile açıklamak şekliyle olan temsili anlatımdır.¹ Zira Kur'an-ı Kerim münafıkları(el-Bakara, 2/17-20), örümceği (el-Ankebut, 23/41) , sineği (el-Hac, 22/73) deveyi (Hud, 11/64, el-Hac, 22/36, el-İsra, 17/59) vb. insanlar tarafından bilinen bir çok şeyi misal olarak sunmaktadır. Mesel, anlatılmak istenen şeyin daha kolay anlaşılmasına ve kalıcı olmasına vesile olmaktadır². Darbimesel, Hz. Muhammed'in (sa.) de dini tebliğinde kullandığı metotlardan bir tanesidir.³ Kur'an-ı Kerim'deki misallerin hikmetini anlayamayan, böyle bir misali Allah'ın (c.c.) şanına yakıştıramayan ve sivrisineği misal vermekle Allah (c.c.) neyi murat eder (el-Bakara, 2/ 26) diye soran kâfirlere karşı Allah (c.c.) bu misalleri ve misallerin arkasındaki hikmeti sadece âlimlerin anlayacağını ve düşünceğini de bildirmektedir (el-Ankebut, 29/ 43).

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin tebliğ, eğitim ve öğretim metotları günümüz din eğitimcilerinin de uyguladıkları metotlardandır. Kur'an-ı Kerim'deki her âyetin, her kıssanın ve her misalin inananlar için bir rehber, yol gösterici ve eğitici özelliği vardır. Zira Kur'an-ı Kerim'in bizzat kendisi inananlar için bir rehber ve yol göstericidir (el-Bakara, 2/2).

Kur'an-ı Kerim'de birçok konuda bilimsel çalışmalar yapılmış olmasına rağmen "Kur'an-ı Kerim'de Meseller" konusunda din eğitimi açısından kapsamlı bir çalışmanın henüz yapılmamış olması bu konunun seçilmesine vesile olmuş-

1 Suat Cebeci, "Din Öğretimi Yöntemleri", 15, erişim: 05 Kasım 2019.

2 M. Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 7. Bs (İstanbul: İfav, 2008), 52.

3 Abdulfettah Ebu Gudde, *er-Rasul el-muallim ve esalibuhu fi't-ta'lim* (Haleb: Mektebu al-İslamiyye, 1997), 112.

tur. Bu münasebetle Kur'an-Kerim'in eğitim ve öğretim metotlarının tespiti ve uygulanması verimli ve kaliteli bir din eğitimi açısından son derece önemlidir.

Bu araştırmada Kur'an-ı Kerimdeki eğitim ve öğretim metotları tespit edildikten sonra konu başlığımızın özünü oluşturan meseller çeşitli tefsirlerin yardımı ve konuyla alakalı yazılmış literatür taraması yöntemiyle sürdürülecektir. Bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır:

1. Kur'an-Kerim'in eğitim metotları nelerdir?
2. Darbimesel nedir?
3. Kur'an-ı Kerim'deki darbimesellerin çeşitleri nelerdir?
4. Kur'an-ı Kerimdeki darbı mesellerin eğitim açısından amacı ve hedefi nedir?

1. Kur'an-ı Kerimde Eğitim Metotları

Bir amaca ulaşmak için takip edilecek en kısa, en doğru ve en güvenilir yol "metot" olarak nitelendirilmektedir⁴. Yeryüzünün halifesi olarak yaratılan ve tayin edilen insan eğitimi ilahi kaynaklıdır. Kur'an'ı Kerim'e göre Yüce Allah, Hz. Adem'i yarattığında zaman ve mekânların, bütün kâinatın bilgisini onun kalbine yerleştirerek eşyaların isimlerini öğretmiştir (el-Bakara, 2/31). Böylece insan diğer varlıklara karşı fiziki yapısıyla değil, bilgisiyle faziletli kılınmıştır⁵. Âyetleri akıl sahipleri tarafından düşünülün ve öğüt alınсын diye indirilen Kur'an-ı Kerim (Sâad, 38/29) İslam dininin temel kaynağıdır. Bir kitap ki dinin temel kaynağı ise, o dinin eğitiminin de kaynağı olmalıdır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim İslami din eğitiminin temel kaynağı niteliğindedir.

İnsanı en güzel bir biçimde yaratıp, yeryüzüne halife olarak tayin eden yüce Allah, (el-Bakara, 2/30) onun nasıl eğitileceğini en iyi bilendir. İnsanın eğitilmesinde ve terbiyesinde ölçü bizzat insanın kendisidir. İnsanı en iyi tanıyan ise onu yaratan yüce Allah'tır. Kur'an'ın muhatabı insan olduğuna göre, ilahi mesajları ona en kolay ve en etkili bir şekilde nasıl kabul ettireceğini yine en iyi bilen yüce Allah'tır. Kur'an-ı Kerim tefekkür, tedebbür ve tezekkür ederek okunduğunda onda insan fıtratına en uygun metotların olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim, dikkatleri gözle görülen, aklen kabul edilen

4 Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları* (Samsun: Eser Matbası, 1991), 117.

5 Mustafa Ergün, *İnsan ve Eğitimi* (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), 267.

somut şeyleri dile getirerek eğitime başlar. Bazen dikkatleri semalara, yeryüzüne, yağmura, rüzgâra, nebatata, gök gürültüsüne ve şimşeğe çekerek insanların Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini bulmalarına yardımcı olur. Bunları yaparken bazen soru cevap, bazen ikaz, bazen müjdeleme, bazen korkutma, bazen sevdirmeye bazen nefret ettirme metotlarını kullanır⁶. Asıl çalışma konusu darbı meseli daha iyi anlayabilmek için Kur'an-ı Kerim'de geçen eğitim metotlarına kısaca değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.1. İsticvap (Soru-Cevap) Metodu

Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de bu metodu sıkça kullanmıştır. “Peygamberleri de onlara şöyle demişti: “Hiç gökleri ve yeri yaratan Allah'ın varlığından şüphe edilir mi? (İbrahim, 14/10), “Görmedin mi Allah gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır” (İbrahim, 14/19). Bu âyetlerde sorular, yüce Allah'ın varlığına inandırma, insanları ikna etme gayesine yöneliktir. Bazen “sorular, soruyorlar” şeklinde ifadelerin geçtiğini ve buna yine yüce Allah'ın cevap verdiğini görüyoruz. Kur'an-ı Kerim'de “Se-e-le” kökünden türeyen kelimelerin bulunduğu âyet sayısı 130 civarındadır⁷. Bu da soru ile öğrenme ve öğretmenin Kur'an-ı Kerim'de bir eğitim metodu olarak kullanıldığını göstermektedir.

1.2. Örnek Edinme Metodu

Çocukluk yaşından itibaren insan en yakınından başlamak suretiyle etrafındakilerini örnek alarak ve taklit ederek davranışlarını şekillendirir. Çocuk anne babayı, öğrenci öğretmeni, Müslüman peygamberini örnek alır. “Allah'ın Resulünde sizin için en güzel örnek var” (el-Ahzab, 33/21) âyeti kerimesi, Kur'an-ı Kerim'in örnekle eğitime rehberlik ettiğinin en güzel delildir.

1.3. İbret ve Öğütle Terbiye Metodu

Kur'an-ı Kerim'de ibret ve öğüt alınacak birçok kıssalar ve misaller vardır. Ancak bu kıssalardaki ibretleri sadece akıl sahipleri anlayabilmektedir. Bunu Kur'an-ı Kerim “Gerçekten peygamberlerin kıssalarında akıl sahip-

6 Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 37-38.

7 Muhammed Fuad Abdülbâkî, *el-Mu'cemül-müfrehes li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 3. Bs (Lübnan/ Beyrut, 1992), md. se-e-le.

leri için büyük bir ibret vardır” (Yusuf, 12/111) ifadeleriyle bildirmektedir. Kur’an-ı Kerim kıssaları sadece geçmiş kavimler ve peygamberlerle ilgili tarihi bilgiler vermekten ibaret değildir. Kur’an-ı Kerim bize bu kıssalarla bazen öğüt vermekte, bazen de bu kıssalarda geçen olayları tefekkür ederek ibret alınmasına vesile olmaktadır. Bazen de Allah (c.c.) peygamberleri veya salih kulları vasıtasıyla öğüt vermektedir. “Yavrucuğum, namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış ve başına gelenlere sabret, ... İnsanlardan yüzünü çevirme, yeryüzünde şımarık yürüme, ... yürüyüşünde mutedil ol, sesini alçalt” (Lokman, 31/17) ifadeleriyle Lokman’ın (as.) oğlunu öğütüyle eğitiyor.

1.4. Kıssa ile Eğitim Metodu

Allah (c.c.) Kur’an-ı Kerim’de Hz. Peygamberin daha önce bilmediği birbirinden güzel kıssaları anlatmıştır. “Biz sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Sen daha önce bunları bilmiyordun. (Yusuf, 12/3). Kur’an kıssalarının eğitim-öğretim metotları arasında önemli bir yeri vardır. Kıssalar sayesinde insan geçmişteki önemli hadiseleri okuyanın veya dinleyeninin usanmayacağı bir biçimde öğrenmekte ve bu tarihi olaylardan ders almaktadır. İnsanın geçmişini bilme arzusu, kıssalara olan dikkati daha da artıracığından kıssa ile eğitim çok önemli ve etkili bir metottur. Kur’an kıssalarının asıl gayesi tarihi bilgi vermek olmayıp, peygambere gelen vahyin ve risaletin ispatı, ilahi dinlerin gayesinin aynı olduğu ve aynı kaynaktan geldiği hususunu insanlara öğretmek, ilahi davete icabet etmeyen ve peygamberlerini tasdik etmeyen kavimlerin akıbetlerini göz önüne sermektir. Ayrıca kıssalar vasıtasıyla Allah (c.c.) peygamberlerin kavimlerini nasıl eğittiğini öğretmektedir.⁸

1.5. Teşvik ve Sakındırma Metodu

İnsan fıtratı gereği, hastalık, ölüm, fakirlik, kusurlarının açığa çıkması, amellerinin boşa gitmesi gibi başına gelen olumsuz durumlarda ümitsizliğe düşer veya kaçacak bir yer ya da sığınacak, güvenilecek bir kapı arar. Bazen nefsinin arzularına kapılarak haddi aşabilir. Bu nedenle insanın bazen teşvike bazen sakındırmaya ihtiyacı vardır. Kur’an-ı Kerim’de bunu sıkça görmekteyiz. İşledikleri günahlarından ötürü yüce Allah’ın rahmetinden ümidini kesenler için “De ki: Ey günah işlemekle nefislerine karşı haddi aşmış kullarım!

8 Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 48-50.

Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Çünkü Allah (c.c.) bütün günahları bağışlar". (ez-Zümer, 39/53). Kur'an-ı Kerim'de iman edip güzel amel işleyenler cennetle müjdelendiği gibi, (el-Bakara, 2/25), küfredip Allah'ın âyetlerini yalanlayanlar (e-Bakara, 2/39, el-Maide, 5/10,86, el-Hac, 22/57, et-Tegâbun, 66/10) kötü ameller işleyenler de cehennemle korkutulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in bu metodu Hz. Peygamber'in de eğitimde kullandığı bir metottur.⁹

1.6. Emri bi'l-Maruf ve Nehy-i 'ani'l-Münker Metodu

İyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama anlamına gelen emri bi'l-maruf ve nehy-i 'ani'l-münker Kur'an-ı Kerim'in emrettiği bir eğitim metodu olup, bir toplum içerisinde mutlaka bu işi yürüten birilerinin bulunması gerektiği hususu şu âyetle bildirilmektedir. "Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten meneden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır" (Âli İmrân, 3/104).

Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim insan fitratına uygun olan bütün metotları kullanmış veya teşvik etmiştir. Son olarak Kur'an-Kerimin muhataplarına öğüt verici ve onların ibret alabileceği nitelikte veciz ifadelerle anlattığı meseller de Kur'an'ın eğitim metotlarından bir tanesidir. Biz çalışmamızın asıl konusu olan bu metodu biraz daha teferruatlı bir şekilde ele alacağız.

1.7. Darbimesel Metodu

Çoğulu "emsâl" olan "mesel", kavramı, "benzemek, benzeri olmak" manasındaki "müsûl" kökünden türeyen bir sıfat olup "sıfat, vasıf, söz, ibret ve kıssa" manalarına da gelmektedir¹⁰. Râgıb el-İsfahânî'ye göre "mesel" "açıklamak amacıyla benzeri hakkında söylenen sözdür"¹¹. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ise "mesel", örnek alınacak söz, eğitici hikâye veya masal, atasözü,¹² manalarına gelmektedir.

9 Ebu Gudde, *er-Rasul el-muallim ve esalibubu fi't-ta'lim*, 193.

10 Ebü'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî el-ifriqi İbn Manzur, *Lisanu'l-arab*, t.y., md. msl.

11 Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal Râgıb el-ısfahânî, *el-Müfredât fi garibü'l-kur'an*, t.y., md. msl.

12 Türk Dil Kurumu, "Türk Dil Kurumu Sözlükleri", md. mesel, erişim: 02 Kasım 2019, <https://sozluk.gov.tr/>.

Mesel, birçok âyette taaccüp edilen bir durumun kıssası ve sıfatı olarak tefsir edilir. “Muttakilere vaat edilen cennetin misali...” (Muhammed, 47/15) mealindeki âyetteki mesel kavramı kıssa ve sıfat olarak açıklanmaktadır.¹³

Arapça, kalbin çarpması, nabzın atması, yaradaki elemin artması, suda hareket etmek, zamanın geçmesi, insanlar arasında fesat çıkarmak, vurmak, bazılarını bazılarına musallat etmek, tacirin ortağı ile sözleşme yapması, zilin çalması, uyku bastırması gibi manalara gelen¹⁴ “darabe” kelimesiyle birleşerek kullanıldığında “darbimesel” şeklinde ifade edilmektedir.

Gerçek ya da muhtemel bir durumun benzetilmesine dayalı olan temsili anlatım sanayide, tıpta, astronotların eğitiminde ve daha başka alanlarda etkili bir şekilde kullanılmaktadır¹⁵. Zira darbimeselin eğitici özelliği vardır. Çünkü darbe mesellerde uyarı ve hatırlatma vardır, öğüt vardır, teşvik ve sakındırma vardır¹⁶. Temsilî anlatım mananın şekillenmesine ve zihinde canlanmasına vesile olur. İmanla alakalı soyut manalar somut bilgilere dönüşür. Darbimeselleri dinleyen insan duygu ve düşünceleriyle bizzat olayın içerisine girerek adeta kendisini olayın kahramanları gibi görmeye başlar¹⁷. Kur’an-ı Kerim insanları eğitirken önemli konularda bazen mesellere başvurmuştur. Mesellerde verilen bilgi insan zihninde anlamaya dönüşür. Yani mesellerde anlatılan temsili bilgi asıl konunun anlaşılmasına vesile olur. Yüce Allah darbimesellerle manevi bir hali, maddi bir şeye benzeterek insan zihnine sunuyor. Mesela örümcek misalinde Allah’tan başka dost edinenlerin durumu örümceğin evine benzetiliyor. İnsan örümceği ve evini bildiği için verilen misalden neyin kastedildiğini anlamış ve öğrenmiş oluyor¹⁸.

13 Menna’ Halil Kattan, *Mebahis fi ulum’i el-kur’an* (Kahire: Mektebetu Vehbe, 2000), 275.

14 İbn Manzur, *Lisanu’l-arab*, darabe.

15 Melek Çakmak, “Öğretim Yöntem ve Teknikleri”, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 2. Bs (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 455-456. (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 455-456.

16 Ali bin Muhammed bin Habib el-Maverdi, *el-Emsal vel-bikem*, (Riyad: Dar-ul Vatan, 1999), 20. 1999), 20.

17 Süleyman Koçak, “Kur’an’da Mesellerle Anlatımın Eğitim Açısından Değeri”, 1 (2009): 213.

18 Bayraktar Bayraklı, *İslamda Eğitim* (İstanbul: İfav, 1989), 206-207.

Bir eğitimci vasfıyla Hz. Peygamber, ashabıyla beraber olduğu meclislere edebi güzellik katan¹⁹ ve bazen ashabının eğitiminde de kullandığı²⁰ metotlarından olan temsili ve teşbihi anlatım tarzı, Kur'an'ı Kerimin edebi güzelliğinin sergilendiği anlatımlardan biri olarak kabul edilmektedir²¹. Hak ile batılı birbirinden ayırt etmek, doğru ile yanlış insanlara öğretmek, kötülükten sakındırmak ve iyiliği sevdirmek hususunda bir rehber olan Kur'an-ı Kerim²² temsili anlatımla yüce Allah ifadeye bir canlılık katarken anlaşılması zor olan konuların daha kolay anlaşılmasına, üzerinde düşünülmesine ve neticede ibret almaya vesile olmaktadır²³. Kur'an-ı Kerim'de çok sayıda darbı mesel bulunmaktadır. Seleften bazıları: “*Kur'an'daki meseli işitip anlamadığımda ağladım. Çünkü Allah (c.c)* “Bu temsilleri biz insanlar için getiriyoruz. Onları ancak alimler anlarlar” *buyurmaktadır*” demiştir²⁴. Semavi kitaplarda çokça geçen darbimeseller manaların gizliliklerini açığa vurmada ve hakikatlerin üzerindeki perdeyi kaldırmada açık bir şekilde etkili bir metottur²⁵.

2. Kur'an-ı Kerim'de Darbı Meseller

Mesal kelimesi Kur'an-ı Kerim'de altmış dokuz, çoğulu olan emsal ise dokuz yerde zikredilmiştir²⁶. Kur'an-ı Kerim'deki meseller için Tefsir usulü ve Kur'an ilimlerinde “emsâlü'l-Kur'an” tabiri kullanılmaktadır²⁷. Kur'an'daki meseller “âyetlerdeki mana ve maksadın insan ruhunda iz bırakan ve hayranlık uyandıran bir biçimde kısa ve özlü olarak ifade edilmesidir”²⁸.

19 Muhammed bin İbrahim -el Hamd, *er-Rahmetü vel azametü fis-sireti'nnebeviyyeti* (Riyad: Dar-u ibni Huzeyme, 2007), 183. Dar-u ibni Huzeyme, 2007), 183.

20 Ebu Gudde, *er-Rasul el-muallim ve esalibubu fi't-ta'lim*, 112.

21 Hatice Görmez, “Beşer Dilinin İmkânları ve Kur'an-ı Kerim'in Anlatım Üslubu Dair”, *Journal of Islamic Research* 27/1 (2016): 27.

22 M.Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslam Ahlakı* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1986), 345.

23 Süleyman Gümrükçüoğlu, *Kur'an'da İletişim Dili* (İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2014), 289.

24 Ebu-l fidaı İsmail İbn Kesir, *Tefsir'u-l Kur'an'i-l Azim* (Beyrut: Dar-ul marife, 1983), 1/65.

25 Ahmed bin Mahmud -en Nesefti, *Medâriku't-tenzil ve akâiku't-tevil* (Lübnan/Beyrut: Darul kalem, 1989), 1/39.

26 Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l- Kerim*, msl.

27 Bedrettin Çetiner, “İslam Ansiklopedisi” (Türkiye Diyanet Vakfı), md. Mesel, erişim: 02 Kasım 2019, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesel#3-tefsir>.

28 Kattân, *Mebâhis fi ulümü el-kur'an*, 283.

Belâgat ve tefsir âlimlerine göre Kur'an ıstılahında meselin anlamı sözlük anlamlarından daha farklıdır. Kur'an mesellerini lügat kitaplarındaki manalarına hamletmek uygun değildir. Çünkü Kur'an meselleri daha sonra ortaya çıkan yeni duruma teşbih suretiyle kullanılmamıştır. Bundan dolayı onları beyan âlimlerince mesel manasına hamletmek uygun değildir. Kur'an-ı Kerim mesellerinden bazıları vardır ki bunlar istiare olmadığı gibi kullanımı da yaygın değildir²⁹.

Benzetmeler yaparak, hikâyelerden ve geçmiş hadiselerden istifade ederek anlatma metodu hemen bütün milletlerde olduğu gibi Kur'an'ın ilk muhatabı olan Arap toplumunda da kullanılmıştır. Darbı mesellerin geçtiği âyetleri tefsir eden müfessirler çeşitli yorumlar yapmışlardır³⁰. Temsili anlatımda misal olarak verilen bir konudaki mananın açığa çıkması, üzerindeki perdenin kalkması söz konusudur. Temsili anlatım duygulara hitap ettiğinden ilahi kitaplarda, edebiyatçıların, bilginlerin sözlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Hakir olan hakir olanla, yüce olan yüce olanla temsil edilmektedir. Mesela İncil'de kalbinde kin, nefret ve hainlik taşıyanlar kepeğe, katı kalpler çakıl taşlarına, adi insanlarla muhatap olmak, onlarla konuşmak eşek arısının vızılına benzetilmektedir³¹. Kur'an-ı Kerim'deki darbımesellerde, metafizik âlemdeki hadiseler insanların duyu organları ile ulaştıkları fiziki âleme ait kavramlarla anlatılmakta olup temsil edenle temsil edilen arasında bir benzerlik bulunmaktadır³².

İbnul Kayyim Kur'an-ı Kerim'in meselleri hakkında şöyle der: Mesel, bir şeyi hüküm itibariyle bir şeye benzetmek, makul olanı algılanana veya iki algılanandan birini diğerine yaklaştırmaktır. Kur'an-ı Kerimdeki mesellerin çoğu açık teşbih yoluylaadır. "Dünya hayatının meseli semadan indirdiğimiz su gibidir" (Yunus, 10/24) mealindeki teşbih açık şekilde ifade edilmiş zımni bir teşbihtir. "Birbirinizi gıybet etmeyiniz, sizden biri ölü kardeşinin etini yemeği sever mi, tiksindiniz değil mi? (Hucurat, 49/12) İfadelerindeki teşbih kapalı bir teşbihtir.

29 Kattân, *Mebâhis fi ulûmî el-kur'ân*, 276.

30 Hayrettin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 1/83.

31 Beydavi, *Envaru't Tenzil ve Esraru't Têvil*, t.y., v. el-Bakara, 2/26.

32 Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, 206.

Bazen de teşbih veya istiare olmadığı halde Allah (c.c.) mesel olarak isimlendirilmiştir. “Ey insanlar! Size bir örnek verildi. Şimdi ona iyi kulak verin. Sizin Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek dahi yaratamazlar, hepsi bunun için toplanabilirler. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa bunu ondan kurtaramazlar. İsteyen de âciz, istenen de” (el-Hac, 22/73) mealindeki mesel bu çeşit meseldendir³³.

Maverdi'ye göre yüce Allah, akıllara ve kalplere tesirinin gücü vesilesiyle, aklen daha makul ve kalben daha makbul olmasından ötürü Kur'an-ı Kerim'de darbı meselleri kullanmış, onları peygamberlerinin delili kılmıştır³⁴.

2.1. Kur'an-ı Kerim'de Darbimesellerin Çeşitleri

Kur'an-ı Kerim'de açık, kapalı ve mürsel olmak üzere üç çeşit mesel vardır.³⁵

2.1.1. Açık Meseller

Herhangi bir durumu “mesel” lafzı veya teşbihe delalet eden bir başka ifadeyle açıklayan meseller olup Kur'an-ı Kerim'de birçok örneği bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri münafıkların durumunun açık bir şekilde temsili olarak anlatıldığı iki meseldir. Bu mesellerden biri: “İman edenlerle karşılaşınca “inandık” derler, şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise “biz sizinle, biz yalnızca alay etmekteyiz” derler” (Bakara, 2/14) mealindeki âyette belirtilen münafıkların durumudur ki bunlar; gösteriş olsun diye inananlarla karşılaştıklarında mümin olduklarını söyler ve bu sayede imanın nurundan istifade ederler. Ancak kendileri gibi olanlarla bir araya geldiklerinde müminlerle alay ettiklerini söylerler. Söz konusu münafıkların durumu aynı surenin “Onların misali, bir ateş yakan insan gibidir. Ateş tam etrafını aydınlatığında Allah ışıklarını yok eder de onları karanlık içinde, hiçbir şeyi görmez halde bırakır” (Bakara, 2/17) mealindeki müteakip âyetinde, karanlıkta ateş yakıp bu ateşin ışığı ile etrafı aydınlanan, ancak ateş söndüğünde karanlık içerisinde kalan kişinin durumuna benzetilmektedir. Diğeri ise: Söz konusu bu

33 Kattân, *Mebâhis fi ulûm'i el-kur'ân*, 277.

34 Ebu-l Hasan Habib el-Maverdi, *Edeb'üd-dünya ve'd-din* (Beyrut: Dar-ul kütüb-ül ilmiyye, 1978), 275-276.

35 El Huseyin -el Fadl, *el-Emsâlü-l kâmine fi-l kur'an-il-kerim* (Riyad: Mektebetü't-tevbe, 1992), 8.

münafıkların hali yine Bakara suresinin 19. âyetinde “Yahut onlar, karanlıklar içinde gökten boşanan gök gürültülü, şimşekli bir yağmura tutulmuş kimseler gibidirler. Yıldırımlara yüzünden ölümden korkarak parmaklarıyla kulaklarını tıkırlar. Halbuki Allah inkârcıları çepeçevre kuşatmıştır” (Bakara, 2/19), “Şimşek gözlerini kör edercesine çakar, onlara ışık verdikçe yürürler, ışığı karartınca da kalakalırlar. Allah dileseydi onların işitme ve görmelerini büsbütün giderirdi. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir” (Bakara, 2/20) mealindeki ifadelerle, içinde karanlığın bulunduğu bir esnada bardaktan boşanırcasına yağın yağmura tutulan kimselerin durumuna benzetilmektedir. Yağmurun yağması esnasında dünyayı kara bir bulut “sayyib” kaplamıştır. Münafıklar meydana gelen zifiri bir karanlık, dehşetli bir gök gürültüsü ve şimşek çakışı sebebiyle heyecanla, ölüm korkusundan dolayı kulaklarını parmaklarıyla tıkıyorlar³⁶. Görüldüğü gibi yüce Allah, münafıkların halini gökten inen “sayyib” denen kara buluta, İslam dinini kuvvetli bir yağmura, Hz. Peygamberin dönemindeki kâfirlerin, müşriklerin durumunu zulmetlere, dinin va’d ve va’idlerini şimşek ve gök gürültüsüne, kâfirlerin ve münafıkların aday oldukları cezaları yıldırımlara benzetiyor. İnanmadıkları halde Allah’a ve ahiret gününe inandığını iddia eden ve böylece Allah’ı ve insanları kandırdıklarını zanneden, yeryüzünde fesat çıkaran, müminleri sefih olarak gören ve onlarla alay eden münafıkların özellikleri Bakara suresinin 8. ayetinden itibaren 17. âyete kadar anlatıldıktan sonra, 17, 18 ve 19. âyetlerde de onların durumları temsili olarak anlatılmaktadır³⁷.

Bir başka görüşe göre yukarıda zikredilen Bakara suresinin 17.,18.,19. ve 20. âyetlerinde sunulan temsili anlatımda, Münafıkların Kur’an’la olan alakasını Allah Teala gecenin karanlığında sahrada bulunan ve ansızın gök gürültüsü ve şimşegin de olduğu şiddetli bir yağmura tutulan bir kavme benzetiyor. Şimşek çakıp gök gürlendiğinde korkudan kulaklarını tıkayan kavmin misali münafıklar da Kur’an’ı dinlediklerinde kulaklarını tıkıyorlardı. Şimşek imana, şimşegin etrafı aydınlatması Kur’an’a benzetilmiştir³⁸.

36 Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Eser Kitabevi, 1971), c. 1/244-248.

37 Kattân, *Mebahis fi ulûm’i el-kur’ân*, 238.

38 Ebi Abdillah Muhammed bin Ali et-Tirmizi el-Hakim, *el Emsalü min el-kitabi ve ssünneti* (Beyrut: Dar-u ibni Zeydun, 1987), 18-19.

Bakara suresi 171. âyetinde “İnkâr edenleri imana çağırın (peygamber) ile inkâr edenlerin durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen (çoban) ile hayvanların durumu gibidir. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bundan dolayı anlamazlar” ifadeleriyle Hz. Peygamberin öğütlerine kulak asmayan ve imana gelmeyen kâfirlerin durumu hayvanlara seslenen çobanla, çobanın bağırıp çağırmasından başka bir şey duymayan hayvanlara benzetilmektedir. Yine Bakara suresi 74. âyetinde “Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı, taş gibi; hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarıdır da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir” ifadeleriyle kâfirlerin kalpleri katı taşa benzetilmiştir”.

“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir” (el-Bakara, 2/261) mealindeki âyette, mallarını Allah yolunda infak edenin durumu her başağında yüz dane olan yedi başaklı buğdaya benzetilmektedir. Ancak sırf gösteriş olsun diye mallarını infak eden ve başa kakanların durumu ise, üzerinde bir miktar toprak bulunan ve yağmur yağdığında üzerindeki toprağın kaybolmasıyla çıplak kalan taşın durumuna benzetilmektedir (el-Bakara, 2/264). Kâfirlerin bu dünyada harcadıklarının durumu ise kendilerine zulmeden bir topluluğun ekinlerini vurup mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgârın durumuna benzetilmektedir (Âl-i İmrân, 5/ 117). Allah'ı inkâr edenlerin ve dünyada yaptıkları işlerinin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu küle benzetilmektedir (İbrahim, 14/ 18). Kendisine âyetler verildiği halde âyetleri yalanlayarak şeytanın peşinde giden kimsenin durumu, üzerine varılsa da kendi haline bırakılsa da dilini dışarıya sarkıtıp soluyan köpeğin durumuna benzetilmektedir (el-A'râf, 7/ 175-176).

Açık mesel yoluyla yapılan bu benzetmelerde yüce Allah, münafıkların, kâfirlerin, Allah'ın âyetlerini yalanlayarak şeytanın peşinde gidenlerin düştükleri durumu ya üzerine varılsa da varılmasa da dilini çıkararak sürekli soluyan köpeğe ya rüzgârın savurduğu küle, ya soğuk rüzgâra ya da üzerindeki verimli toprağı kaybeden yalçın taşa benzetererek kullarının düşünmesini istiyor diye-

biliriz. Zira bu dünyada aklını kullanıp düşünmeyenlerin duydukları pişmanlıkları Kur'an-ı Kerim "Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, şimdi şu alevli cehennemın mahkûmları olmazdık" diye sözlerine ilâve edeceklerini" (Bakara, 67/10) bildirmektedir.

2.1.2. Kapalı Meseller

Kapalı mesellerde meselle ilgili herhangi bir lafız yoktur. Ancak harika manaları olan sözlerin veciz bir şekilde ifade edildiği mesellerdir. "Demir demirle iflah olur" veya "çivi çiviye söker" meseli kapalı mesele örnektir. "Bir kötülüğün cezası bir kötülüktür" mealindeki Şûra suresinin 40. âyeti bu mesele örnektir. "Sevdiğiniz şeylerden infak etmediğiniz sürece iyiliğe asla ulaşamazsınız" (Âl-i İmrân, 5/92) mealindeki ayeti kerime "Güzeli nikâhlayan mihrini verir" meseline benzemektedir³⁹. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimde bu tür meselleri ibret ve uyarmak için değişik surelerde zikretmiştir (ez-Zümer, 39/27). Aynı şekilde Hz. Peygamberin de eğitim ve öğretimde darbimeseli sıkça kullandığı bilinmektedir⁴⁰. Kur'an-ı Kerim'de darbı mesellerin çokça zikredilmesi din eğitimi ve öğretiminde tezekkürün yani hadiselerden ve olgulardan ders almanın önemine işaret etmektedir.

2.1.3. Mürsel Meseller

Mürsel mesel, "*Bedi' ilminde manaya güzellik katan, şirde veya nesirde bir fikri, bir görüşü ispat etmek, açıklamak, söze kuvvet ve güzellik katmak amacıyla söz arasında atasözü, vecize, hikmetli sözler, deliller ve misaller getirmektir*". Buna göre atasözü, vecize, hikmetli sözler, deliller ve misallere de mürsel mesel denir⁴¹. Bu tarife göre Mürsel Mesel gerek sözde gerekse yazıda anlatıma güç kazandırmaktadır.

39 Fadl, *el-Emsâli-l kâmine fi-l kur'an-il- kerim*, 9.

40 Ebu Gudde, *er-Rasul el-muallim ve esalibubu fi't-ta'lim*, 112.

41 İsmail Durmuş, "İslam Ansiklopedisi" (Türkiye Diyanet Vakfı, t.y.), blm. İrsal-i Mesel, erişim: 02 Kasım 2109.

Kur'an-ı Kerim'de açık teşbih lafzı olmaksızın “mürsel mesel” olarak zikredilen bazı ayetler:⁴²

1. “Şimdi gerçek ortaya çıktı. (Yusuf, 12/51)
2. “Onu Allah'tan başka ortaya çıkaracak yoktur” (en-Necm, 53/ 58)
3. “Yorumunu sorduğunuz iki rüya (bu şekilde) kesinleşmiştir” (Yusuf, 12/41).
4. “Sabah da yakın değil mi” (Hûd, 11/81)?
5. “Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır” (el-En'âm, 6/67).
6. “Kötülük tuzakları kuranların ayağına dolaşır” (el-Fâtur, 35/ 43).
7. “Deki: “herkes kendi karakterine ve mizacına göre iş yapar” (el-İsrâ,17 84).
8. “Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz” (el-Bakara, 2/216).
9. “Her nefis, yaptıklarına karşılık tutulan rehindir” (el-Müddessir, 74/38).
10. “İyiliğin karşılığı da işte böyle iyiliktir” (er-Rahmân,55/ 60).
11. “Her kesim kendi inancını beğenmektedir” (el-Mü'minun, 23/ 53).
12. “İsteyen de aciz, kendinden istenen de” (el-Hac, 22/ 73).
13. “Amel sahipleri böylesi bir kazanç için çalışmalıdır” (es-Sâffât, 37/61).
14. “İyi ile kötü bir değildir” (el-Mâide, 5/100).
15. “Nice az birlik vardır ki, Allah'ın izniyle sayıca çok birliği yenmişlerdir” (el-Bakara, 2/249).
16. “Sen onları birlik içinde sanırsın, oysa kalpleri dağınıktır” (el-Haşr, 59/14).

3. Kur'an-ı Kerim'de Darbimesellerin Gayesi

Kur'an-ı Kerim'deki darbimesellerin genel gayesi eğitimidir. Ancak her darbı meselin özel bir hedefi vardır. Mesela Allah (c.c) “birbirinizi gıybet etmeyin” buyurduktan sonra, gıybet etmeyi ölü kardeşinin etini yemekle temsil ediyor (el-Hucurat, 49/12). Bu şekilde temsil etmesinin eğitim açısından gayesi gıybetin kötülüğünü ve çirkinliğini daha veciz bir şekilde anlatarak korkutmak, hedefi ise gıybeti haram kılarak uzak tutmaktır diyebiliriz⁴³.

42 Kattân, *Mebâhis fî ulûmî el-kur'ân*, 280.

43 Yezid Hamzaviy, *el-Medlulatu et-terbeviyyetu lil-emsali el-kur'aniyyeti* (Camiat-ül Cezair, 2006), 41.

Gerek Hz. Peygamber, gerekse eğitimciler, konuları daha veciz bir şekilde izah etmek, teşvik ve nefret ettirmek, övmek ve zemmetmek için darbimesel metodunu sıkça kullanmışlardır⁴⁴.

Kur'an-ı Kerim'deki darbimeseller, mantıklı olan bir durumu duygusal bir biçimde insana açıklar ve akıl da kolayca kabul eder. Çünkü mantıklı marnalar duygusal biçimde anlatılırsa daha kolay anlaşılır. Mesela

Allah (c.c), “Ey iman edenler! Allah’a ve ‘ahiret gününe inanmadığı halde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa gıdermeyin. O kimsenin misali, üzerinde toprak bulunan düzgün ve yalçın bir kayadır; kayanın üzerine şiddetli bir yağmur yağmış, onu çıplak halde bırakmıştır. Bu gibilerin kazandıkları hiçbir şeyden istifadeleri olmaz ve Allah, inkârcı topluluğa hidayet vermez” (Bakara, 2/264) meâlindeki âyette; insanları, vermiş olduğu sadakalar sebebiyle minnet altında bırakarak ve başa kakarak inciten kimselerin davranışları, başkalarına gösteriş olsun diye harcama yapanların davranışlarına benzetilmişti ve kaya misaliyle anlatılmıştır. Şöyle ki; yalçın bir kayanın üzerindeki toprak yağın yağmurun şiddetiyle yere inmekte ve bu kaya üzerindeki toprağı yok etmektedir. Burada yüce Allah sadakasını gösteriş için veren kimsenin halini darbı meselle açıklamıştır.

Darbı meseller hakikatleri ortaya koyar ve gaip olanı hazır durumdaymış gibi ifade eder. “Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiğı kimse gibi kalkar” (el-Bakara, 2/275) mealindeki âyeti kerimede faiz yiyenlerin düşecekleri hal temsili bir şekilde ortaya konmuştur.

Darbı meseller, bazen teşvik için zikredilmiştir. Mesela, “Mallarını Allah yolunda harcayanların meseli, her başağında yüz tane buğday veren yedi başak gibidir” (el-Bakara, 2/261) mealindeki âyette, Allah yolunda harcama bire yedi yüz veren buğday meseliyle teşvik edilmiştir.

Bazen çirkin bir davranış hiç de hoşla gitmeyecek bir meselle açıklanmış, böylece söz konusu davranış veciz bir şekilde kötülenmiştir. Mesela; gıybet, kardeşin ölü etini yemeğle benzetilerek bu çirkin davranış inananla-

44 Kattân, *Mebâhis fi ulûmî el-kur’ân*, 283.

ra kerih gösterilmiş ve tiksindirilmek istenmiştir (el-Hucurat, 49/12). Bazen de iyi davranış sergileyenler aynı davranışı sergileyen başkalarına benzetilerek övülmüş, dolayısıyla söz konusu davranış teşvik edilmiştir (el-Fetih, 48/29).

Sonuç

Kur'an-ı Kerimi müminler ve insanlar için yol gösterici ve hakla batılı, doğru ile yanlış açıklayıcı olarak indiren Yüce Allah, mesajlarını insanın fitratına uygun metotlarla iletmış ve her biri birbirinden etkili metotlar kullanmıştır. Bunlardan bir tanesi de temsili veya meselle anlatımdır ki, çalışmada bu “darbimesel” olarak nitelendirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'deki mesellere baktığımızda ilk meselin münafıkların durumunu teferruatlı bir şekilde gözler önüne seren meseldir. Bu meselle yüce Allah, Müminler arasında iki yüzlü münafıkların durumunu, düştükleri hali, Allah'a ve âhîret gününe inanmayan, Allah'ın âyetlerini inkâr edenlerin ahlâkî davranışlarının akıbetini veciz bir şekilde anlatıyor.

Kur'an-ı Kerim'de açık, kapalı ve mürsel olmak üzere üç çeşit meselin olduğu görülmektedir. Herhangi bir durumu “mesel” lafzı veya teşbihe delalet eden başka bir ifadeyle açıklayan açık mesellerin Kur'an-ı Kerim'de birçok örneğine rastlanmaktadır. Münafıkların durumunu anlatan meseller en bariz olanlarındandır. Kapalı mesellerin de ibret ve uyararak için değişik surelerde zikredildiği görülmektedir. Açık bir şekilde teşbih lafzı olmaksızın kullanılan ve “mürsel mesel” olarak nitelendirilen mesellerin de veciz bir üslupla sıkça kullanıldığı görülmektedir.

Darbimesellerin asıl gayesinin manayı muhatabın daha kolay anlayacağı biçimde duygusal bir şekilde temsil ederek kabul etmesini sağlamak, teşvik, özendirme ve sakındırma gibi amaçları vardır. Dolayısıyla Allah inancını insanların kalplerine yerleştirmek, insanları amel-i sâlih, hakkı ve sabrı tavsiye konusunda eğitmek gibi de hedefleri vardır.

Darbimesellerin geçtiği ayetler incelendiğinde; insanları, aklını harekete geçirerek tefekkürü, tezekkürü ve tedebbürü, ve mukayeseye sevk eden darbimeselin etkili bir eğitim metodu olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Abdülbâkî, Muhammed Fuad. *el-Mu'cemül-müfreh li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*. 3. Bs. Lübnan/Beyrut, 1992.
- Bayraklı, Bayraktar. *İslamda Eğitim*. İstanbul: İfav, 1989.
- Bayraktar, M. Faruk. *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*. 7. Bs. İstanbul: İfav, 2008.
- Beydavi, -el. *Envaru't Tenzil ve Esraru't Têvil*. t.y. <https://www.altafisir.com/Tafasir.asp?tMadhNo=1&tTafisrNo=6&tSoraNo=2&tAyahNo=26&tDisplay=yes&UserProfile=0&LanguageId=1>.
- Cebeci, Suat. "Din Öğretimi Yöntemleri". Erişim: 05 Kasım 2019. http://www.ebsad.org/img/20140407__6321527362.pdf.
- Çakmak, Melek. "Öğretim Yöntem ve Teknikleri". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. 2. Bs. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- Çetiner, Bedrettin. "İslam Ansiklopedisi". Türkiye Diyanet Vakfı. Erişim: 02 Kasım 2019. <https://islaman-siklopedisi.org.tr/mesel#3-tefsir>.
- Durmuş, İsmail. "İslam Ansiklopedisi". Türkiye Diyanet Vakfı, t.y. Erişim: 02 Kasım 2109.
- Ebu Gudde, Abdulfettah. *er-Rasul el-muallim ve esalibuhu fi'r-ta'lim*. Haleb: Mektebu al-İslamiyye, 1997.
- Ergün, Mustafa. *İnsan ve Eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1993.
- Fadl, El Huseyin -el. *el-Emsâlû-l kâmine fi-l kur'an-il-kerim*. Riyad: Mektebetu't-tevbe, 1992.
- Görmez, Hatice. "Beşer Dilinin İmkanları ve Kur'an-ı Kerim'in Anlatım Üslubuna Dair". *Journal of Islamic Research* 27/1 (2016): 22-30.
- Gümrükçüoğlu, Süleyman. *Kur'an'da İletişim Dili*. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2014.
- Hakim, Ebi Abdullah Muhammed bin Ali et-tirmizi el-. *el Emsalü min el-kitabi ve sünneti*. Beyrut: Dar-u ibni Zeydun, 1987.
- Hamd, Muhammed bin İbrahim -el. *er-Rahmetü vel azametü fis-sireti'nebeviyyeti*. Riyad: Dar-u ibni Huzeyme, 2007.
- Hamzaviy, Yezid. *el-Medlulatu et-terbeviyyetu lil-emsali el-kur'aniyyeti*. Camiat-ül Cezair, 2006. <http://site.iugaza.edu.ps/hsoofi/files/>.
- İbn Kesir, Ebu-l fidai İsmail. *Tefsir'u-l Kur'an'i-l Azim*. Beyrut: Dar-ul marife, 1983.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî el-ifriqî. *Lisanu'l-arab*. t.y.
- Kandemir, M.Yaşar. *Örneklerle İslam Ahlakı*. İstanbul: Nesil Yayınları, 1986.
- Karaman, Hayrettin - Çağrıç, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi - Gümüş, Sadrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kattân, Menna' Halil. *Mebâhis fi ulûm'i el-kur'ân*. Kahire: Mektebetu Vehbe, 2000.
- Koçak, Süleyman. "Kur'an'da Mesellerle Anlatımın Eğitim Açısından Değeri". 1 (2009): 187-215.
- Maverdi, Ali bin Muhammed bin Habib el-. *el-Emsal vel-hikem*. Riyad: Dar-ul Vatan, 1999.
- Maverdi, Ebu-l Hasen Habib el-. *Edeb'üd-dünya ve'd-din*. Beyrut: Dar-ul kütüb-ül ilmiyye, 1978.
- Nesefi, Ahmed bin Mahmud -en. *Medâriku't-tenzil ve akâiku't-têvil*. 3 Cilt. Lübnan/Beyrut: Dar-ul kalem, 1989.
- Peker, Hüseyin. *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*. Samsun: Eser Matbaası, 1991.
- Râğıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsim Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fi garibül-kur'an*. t.y.
- Türk Dil Kurumu. "Türk Dil Kurumu Sözlükleri". Erişim: 02 Kasım 2019. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Kitabevi, 1971.